

Stilska izražajna sredstva

STILSKE FIGURE ILI OSNOVNA STILSKA SREDSTVA

Lirska pjesma često se služi stilskim figurama.

Riječ *stil* izvedena je od lat. riječi *stilus* (označava štapić kojim se pisalo po tablicama prelivevim voskom).

Kasnije ta riječ označava **način pisanja**.

U staroj poetici antičkoga doba stil je označavao **dobar način pisanja**.

Dobro pisati značilo je stvarati književna djela u kojima su se upotrebljavale različite stilske figure za stvaranje bogatog jezičnog i književnog izraza.

Stilske figure su ukrasna odstupanja od uobičajene uporabe jezika.

Nastale su za potrebe retorike (govorništva) u staroj Grčkoj.

Stari su retoričari vjerovali da je kićeni govor bitno obilježje književnosti. Popisivali su i

razvrtavali sredstva lijepoga pisanja, koja su nazivali **figurama**.

Postojale su mnoge figure koje se približno mogu podijeliti na četiri velike skupine:

✚ **FIGURE KONSTRUKCIJE** (figure rasporeda ili redoslijeda riječi, sintaktičke figure)

- nastaju odstupanjem od uobičajenoga reda riječi u nekoj rečenici, odlomku
- to je odstupanje vrlo jasno izraženo i utječe na ritam.

inverzija, retoričko pitanje, elipsa, asindetom i polisindeton

✚ **FIGURE MISLI** zasnovane su na prenesenom značenju, ali ono se odnosi na širi smisao onoga što je rečeno

poredba, antiteza, slavenska antiteza, hiperbola, litota, gradacija, ironija, paradoks, oksimoron

✚ **FIGURE RIJEČI** ili tropi nastaju promjenom osnovnog uobičajenog značenja pojedinih riječi

metafora, metonimija, personifikacija, sinegdoha, eufemizam, epitet, alegorija, simbol

✚ **GLASOVNE FIGURE** (figure dikcije, figure ponavljanja) zasnovane su na glasovnim, odnosno zvučnim učincima

asonanca, aliteracija, onomatopeja, anafora, epifora, simploka, anadiploza

asonancija aliteracija onomatopeja **anafora**
epifora **simploka** **anadiploza**

poredba **antiteza** slavenska antiteza hiperbola

litota gradacija ironija **paradoks** oksimoron

metafora metonimija **personifikacija** sinegdoha

eufemizam **epitet** alegorija **simbol**

inverzija retoričko pitanje **elipsa** **asindeton**

polisindeton

Figure dikcije

glasovne ili zvučne figure čije se djelovanje zasniva na učinku glasova i zvukova u govoru.

asonancija

aliteracija

onomatopeja

anafora

epifora

simploka i

anadiploza

ASONANCA/ASONANCIJA nastaje ponavljanjem istih samoglasnika radi postizanja određenog zvukovnog ugođaja ili efekta.

Valovito, mirno i spokojno

V. Vidrić, *Prvi pejzaž*

oko sokolovo

ALITERACIJA je ponavljanje istih suglasnika ili glasovnih skupina, ili ponavljanje istih suglasnika ili slogova na početku više riječi.

Zuji, zveči, zvoni, zvuči...

P. Preradović, *Jezik roda moga*

Vijavica. Vjetar vije.

ONOMATOPEJA je figura u kojoj se glasovima oponašaju zvuci iz prirode.

Kiša sitno sipi, sipi i rominja

A.G. Matoš, *Jutarnja kiša*

graktati

ANAFORA je stilska glasovna figura (figura dikcije) uz koju se ponavljaju iste riječi, više riječi ili dijelovi rečenica. Ponavljanje se događa na početku nekoliko stihova (najmanje dva ili više).

Kamo l' slijepit mješte raje Turke,

Kamo l' da mu zburad kerste se smije...

Ivan Mažuranić, *Smrt Smail-age Čengića*

Mnogo je dana, mnogo godina,

mного je gorkih bilo istina...

Đura Jakšić, *Ponoć*

I nema sestre ni brata

I nema oca ni majke

I nema drage ni druga...

Tin Ujević, *Svakidašnja jadikovka*

Ljubav nije sreća! – znaš li kad mi reče?

Ljubav, to je rana, i ta rana peče,

Ljubav boli, boli, kao život boli!

Antun Gustav Matoš, *Samotna ljubav*

EPIFORA je stilska glasovna figura (figura dikcije) kojom se riječi ili dijelovi rečenice ponavljaju na kraju stihova.

*Djedi vaši rodiše se tudijer,
Oci vaši rodiše se tudijer,
I vi isti rodiste se tudijer!*

Ivan Mažuranić, *Smrt Smail-age Čengića*

*Jesen je, Lelijo, jesen:
Kišna i siva jesen,
I treba da se tiho rastanemo*

Dragutin Tadijanović, *Rastanak u jesen*

SIMPLOKA je glasovna figura ponavljanja (figura dikcije) uz koju se ujediniuju epifora i anafora.

*To sada gleda on
To sada misli on
To sada sanja on*

Dobriša Cesarić, *Djetinjstvo*

*Slušaj, pobre, je l' i jauk tlapnja?
Slušaj zveku, je l' i zveka tlapnja?*

Ivan Mažuranić, *Smrt Smail-age Čengića*

ANADIPLOZA je figura u kojoj se jedna ili više riječi s kraja stiha ponavlja na početku sljedećega.

*... kad prevratom ću smjelim oboriti Bastilju,
Bastilju sviju križa: moj mozak! Moj mozak*

M. Krleža, *Pjesma njemu koga nema*

Figure misli

odnose se na širi smisao
onoga što je rečeno

poredba

antiteza

slavenska antiteza

hiperbola

litota

gradacija

ironija

paradoks

oksimoron

POREDBA - uspoređivanje pojmova na temelju njihove sličnosti.

*Volio sam je
kao travu
i kao jasenje
ko uspavanku
i majčino buđenje*

Josip Pupačić, *Zaljubljen u ljubav*

ANTITEZA - posebna vrsta poredbe koja se zasniva na opreci, odnosno suprotnosti.

*Bučni su anđeli tuge
al anđeli radosti šute!*

Vladimir Nazor, *Dvoji anđeli*

*Ljutit aga mrko gleda
gdje se silom divit mora
silan arslan gorskom mišu*

Ivan Mažuranić, *Smrt Smail-age Čengića*

SLAVENSKA ANTITEZA često se pojavljuje u našem usmenom pjesništvu, sastoji se od pitanja, negacije tog pitanja i odgovora.

*Što se bili u gori zelenoj?
al su snizi, al su labutovi?
da su snizi, već bi okopnili,
labutovi već bi poletili:
nit su snizi, nit su labutovi,
nego čator age Asan age.*

Asanaginica

HIPERBOLA - figura preuveličavanja radi naglašavanja određenog emocionalnog stava.

Rekao sama ti tisuću puta.

*Na ledima mi šuma, što nagli trgnu srh
Dvije stijene, dva obronka postase moji boci
A glava – gorski vrh*

Vladimir Nazor, *Crčak*

LITOTA - figura suprotna hiperboli, umjesto preuveličavanja, ona umanjuje jer pravi izraz zamjenjuje slabijim i to negativnim i suprotnim.

Otišli ste malo predaleko.

GRADACIJA - postupno pojačavanje ili slabljenje početnog dojma.

Sve više sam, sve lude sam, sve tuđe i sve tužnije...

Miroslav Krleža, *Jesenja samoća*

IRONIJA - podrugljiv način izražavanja, misli se obrnuto od onoga što se izravno kaže (pojačana ironija = sarkazam, poruga, zlobna oštra zajedljiva i pakosna poruga, «grize u meso»).

Uf, stvarno odlično igraš nogomet.

Ma, super si odradio posao.

Ljepšu osobu u životu nisam vidio.

Plivaš kao kamen, roniš kao daska.

I gol i bos i još mu je zima.

Imaš predivne zube boje zlata.

Ti si mi krasan prijatelj!

Voziš kao Schumacher.

Na lijepo mjesto zaveo me put!

A. G. Matoš, 1909.

Koliko te, Prospere, volim, teško ti saznati nije!

Kad želim da sa zemlje odeš u nebo što prije.

(sarkazam)

PARADOKS - figura u kojoj se izriče neka misao naizgled u sebi protuslovna.

Znam da ništa ne znam!

Sokrat

OKSIMORON - posebna vrsta antiteze u kojoj se spajanjem protuslovnih pojmova stvara novi pojam odnosno predodžba.

O, mrtvi živote!

Dobriša Cesarić, *Pjesma mrtvog pjesnika*

rječita tišina

mudra ludost

Figure riječi/Tropi

grč. *tropos* = obrat

nastaju promjenom
osnovnog značenja riječi

metafora

metonimija

personifikacija

sinegdoha

eufemizam

epitet

alegorija

simbol

METAFORA je skraćena poredba, riječ ili izraz prenesena značenja (značenje se prenosi po sličnosti) - po načelu sličnosti prenose se pojmovi iz jednog područja života i svijeta u druga područja.

*Volio sam je,
vodu divljeg jezera.*

Josip Pupačić, *Zaljubljen u ljubav*

Ruže su munje misli, one su u srcu strijela!

Tin Ujević, *Svetkovina ruža*

*Cijeli je svijet pozornica
i svi su muškarci i žene tek glumci:
imaju svoje izlaskе i ulaskе*

W. Shakespeare, *Kako vam drago*

METONIMIJA je riječ ili izraz prenesena značenja, za razliku od metafore, gdje se značenje jedne riječi prenosi na drugu po nekim sličnostima. Kod metonimije značenje se prenosi prema određenim stvarnim odnosima.

Čitam Kafku umjesto Čitam knjigu Franza Kafke.

Danas smo imali ispit iz Krležę.

U Zagrebu autoškola naletjela na dvije tinejdžerice dok su prelažile zebru.

PERSONIFIKACIJA je figura u kojoj se životinjama, stvarima, prirodnim pojavama, neživim objektima ili bilo čemu što nije čovjek, daju ljudske osobine, poput govora, osjećaja, razuma i slično.

Rijeka me umivala za sebe!

Josip Pupačić, *Tri moja brata*

Monotone sjene rijekom plivaju...

A. G. Matoš, *Jesenje večę*

Duša je zanijekala sve njezino.

Ante Stamać, *Rujan*

U svemu stanuje voda, u svemu propast će ti noga u vodu.

Dalibor Cvitan, *Voda*

... magla će se prikradati od stabla do stabla

Dubravko Ivančan, *Predjesenski perivoj*

SINEGDOHA je podvrsta metonimije u kojoj se dio uzima za cjelinu, česta je i u svakodnevnim govorima.

*Kad vidim te ruke bezbrojne što se pružaju poslu,
kad vidim tu volju napetu da se mravinjak preuredi*

T. Ujević, *Pogledi u praskozorju*

Neću maknuti ni malim prstom.

Nijemac je marljiv. Talijan temperamentan.

(a misli se na cijeli narod)

EUFEMIZAM je zamjenjivanje nekih izraza blažim, zbog bontona, izraza poštovanja, umanjivanja težine situacije i slično.

*A njega nema, i nema, i nema,
I nema ga više...*

D. Cesarić, *Balada iz predgrada*

otiči umjesto umrijeti.

veseo umjesto pijan

idem kamo car ide pješke umjesto idem obaviti nuždu

onaj rogati umjesto davao, sotona

EPITET je ukrasni pridjev, atribut uz imenicu, po vrsti riječi najčešće je pridjev.

Đurđić, sitan cvjetić, skroman, tih i fin...

A. G. Matoš, *Srodnost*

Dršću troma stabla izgubljene snage!

Tin Ujević, *Jesenje neveselje*

Olovne i teške snove snivaju!

A. G. Matoš, *Jesenje veče*

ALEGORIJA je proširena metafora, očitava se ne samo u izrazu, već i u cijeloj slici, radnji ili pjesmi; da bi se ostvarila, cijeli niz stihova, slika ili rečenica mora se moći prenijeti na neke druge pojave o kojima u tom tekstu izravno nema ni riječi.

Na primjer: basna se zasniva na alegoriji

Alegorijsko značenje ima *Kob*, završno pjevanju epa Smrt Smail-age Čengića, a sastoji se u poruci da svakom silniku slijedi kazna.

Alegorija se najčešće pojavljuje kao pripovjedni ili opisni tekst koji se može čitati dvostruko: u doslovnom i u prenesenom značenju.

Bolje vrabac u ruci, nego golub na grani!

SIMBOL (stalni i pjesnički)

Stalni zamjenjuju neke riječi, životne pojave ili pojam njegovom uvjetnom, alegorijskom oznakom, rabe se u cijeloj kulturi pa i u književnosti.

križ je simbol *kršćanstvo*

maslinova grančica je simbol *mira*

vaga je simbol *pravde*

golubica je simbol *mira*

Pjesnički simboli upućuju na značenje koje je shvatljivo tek u sklopu pojedinog djela ili opusa nekog pjesnika.

Samo gordi jablan...

A. G. Matoš, *Jesenje veče*

Figure konstrukcije

zapravo su figure rasporeda ili redoslijeda riječi, često se nazivaju i **sintaktičkim** figurama ... nastaju odstupanjem od uobičajenoga reda riječi u nekoj rečenici, ulomku

inverzija

retoričko pitanje

elipsa

asindeton

polisindeton

INVERZIJA je obrnut poredak riječi i rečenica.

U dvorani kobnoj, mislima u sivim

A.G. Matoš, *Utjeha kose*

RETORIČKO PITANJE je pitanje koje ne traži odgovor.

*Da nisi žalutao, kao što ni ja ne znam kamo bi se moglo dalje?
I kad bi se moglo kako promijeniti svijet koji zamire od mržnje?*

Slavko Mihalić, *Cvrčak*

Zemniče, čuješ poj?

Vladimir Nazor, *Cvrčak*

ELIPSA je izostavljanje riječi u rečeničnoj cjelini, smisao se cjeline ipak može razabrati.

Sverazorni će ritam po ulici da ori: Gori! Gori!

Miroslav Krleža *Plameni vjetar*

Vedro nebo, vedro čelo.

Blaga prsa, blage noći.

Toplo ljeto, toplo djelo.

Bistre vode, bistre oči.

Antun Mihanović, *Horvatska domovina*

ASINDETON - nizanje riječi bez gramatičkog povezivanja, izostavljanje veznika, figura slična elipsi.

Buči bura, magla projde,

puca zora, tmina bježi,

tuga mine, radost dojde!

Zdravo slobost, dušman bježi!

Antun Mihanović, *Horvatska domovina*

Topovi, bombe, džamije, torpedi,

sistemi suhi, kumiri od mjedi,

plemići lažni, carski svodnici.

Mračnjaci tusti, vragu srodnici!

A. G. Matoš, *Mora*

POLISINDETON - nizanje veznika bez gramatičke potrebe.

I nema ga sutra, ni preksutra ne!

I vele da bolestan leži!

I nema ga mjesec, i nema ga dva,

I zima je već

i sniježi

Dobriša Cesarić, *Balada iz predgrađa*

I pjeva:

Slava zemlji i suncu i talasu!

Vladimir Nazor, *Cvrčak*